

© *Володимир СІМПЕРОВИЧ*

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ГЕНОЦИД РОМІВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ
ВІЙНИ: ВИВЧЕННЯ, ВИКЛАДАННЯ, КОМЕМОРАЦІЯ»
(4 жовтня 2016 р.,
Національний музей історії України у Другій світовій війні.
Меморіальний комплекс, м. Київ, вул. Лаврська, 27)**

4 жовтня 2016 р. у Національному музеї історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс відбулася науково-практична конференція «Геноцид ромів України в період Другої світової війни: вивчення, викладання, комеморація». Співorganizаторами заходу виступили: Український центр вивчення історії Голокосту, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Український інститут національної пам'яті та Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. Проведення конференції стало можливим за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», Фонду «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» й Всеукраїнської спілки громадських організацій «Конгрес ромів України».

У роботі науково-практичного форуму взяли участь понад 50 вчених-істориків, музейників та вчителів, громадських діячів і дослідників-початківців з України, Нідерландів та Молдови.

Конференція проходила у форматі одного пленарного засідання, трьох послідовних сесій та підсумкового круглого столу. Також учасники конференційного зібрання ознайомилися з музейною виставкою «Смертельний шлях», підготовленою до 75-ї річниці трагедії Бабиного Яру (Див. інформаційне повідомлення Віталія Горобця. – Авт.).

Під час пленарної сесії з вітальними промовами виступили: кандидат історичних наук, директор Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолій Подольський, кандидат історичних наук, голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович, доктор філософських наук, директор Міжнародного фонду «Відродження» Євген Бистрицький, доктор історичних наук, директор Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України Георгій Папакін, заслужений працівник культури, в.о. генерального директора Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс Іван Ковальчук, прези-

дент Конгресу ромів України Петро Григориченко та головний керівник програм Фонду «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» Ельке Браун. Вони акцентували важливість конференції, потребу подальших наукових досліджень, пам'яттєво-джерельного студіювання, освітніх та комемораційних практик. Зокрема, Іван Ковальчук зауважив: «Упродовж багатьох десятиліть історія геноциду ромів залишалася на маргінесах історичної науки та пам'яттєвих студій. Лише останнім часом почали з'являтися ґрунтовні наукові розвідки та музейні наративи, публікуватися документи й матеріали. Аспектно геноцид ромів зафіксований й у головній експозиції Національного музею історії України у Другій світовій війні. Більш акцентно ця проблема окреслюється на виставці «Смертельний шлях», приуроченій 75-й річниці трагедії Бабиного Яру... Варто відзначити, що ставити крапку в музейних інтерпретаціях та комплектуванні теми ще зарано. Дослідницько-пошукова робота в цьому напрямі триватиме й надалі».

Опісля всіх вітальних промов із вступною доповіддю «Геноцид ромів України: стан вивченості проблематики та її відображення в суспільному просторі» виступив кандидат історичних наук, науковий співробітник Українського центру вивчення історії Голокосту Михайло Тяглий. У своєму виступі вчений ґрунтовно розглянув історіографічну ситуацію, пов'язану з вивченістю подієво-фактуальної мозаїки переслідувань та вбивств ромів під час Другої світової війни; виокремив характерні парадигми історичної політики, пам'яті та комеморування геноциду ромів України.

Перша пленарна сесія мала назву «Німецька та румунська політика щодо ромів: історико-дослідницькі аспекти». Модерувала її кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України Тетяна Пастушенко.

Учасники першого сесійного засідання прослухали доповіді про історіографічно-джерельний контент проблеми геноциду ромів України, характерні реалії щоденного буття ромів у міжвоєнній радянській Україні, особливості ставлення до ромів німецької та румунської окупаційної влади. Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України Наталія Зіневич у доповіді «Нацистський геноцид ромів у спогадах ромських жінок України: джерелознавчий потенціал усних наративів» докладно проаналізувала наявну та потенційну джерельну базу проблеми, особливості різних типів жіночих спогадів та експлікацію особистої / колективної пам'яті в них. Не менш цікавим був виступ доктора політології, завідувача секції Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова Іона Думініки на тему: «Фрагментарна дитяча пам'ять» у спогадах літніх свідків про насильницьку депортацію бессарабських ромів у Трансністрію (1942 – 1944 рр.)». Дослідницьке інтерпретування та висновкування доповідача значно підсилила інтерактивна презентація сучасних польових даних, зібраних у «останніх свідків» та в архівних матеріалах. Надзвичайно ґрунтовною стала підсумкова доповідь диспутанта – доктора історичних наук,

професора, завідувача відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України Олександра Лисенка, котрий доволі рельєфно схарактеризував дослідницьку площину, досягнення та упущення історіографії проблеми, окреслив актуалії подальших наукових вислідів.

Другою на конференції була проведена панель на тему: «Геноцид ромів України в освітньому просторі: формальні та неформальні освітні практики та їхня ефективність». Її модератором був історик, експерт у сфері освіти з прав людини, толерантності та історії Голокосту Олександр Войтенко.

Доповіді цієї сесії презентували розмаїття підходів та комунікативних стратегій, які використовуються в освітньому просторі. Крім вичерпних виступів директора освітнього центру «Простір толерантності» Анни Ленчовської («Відеосвідчення Фонд Шоа університету Південної Каліфорнії як джерело до вивчення та викладання історії ромів України у період 1941 – 1944 рр.»), експерта-аналітика Центру громадянської освіти «Альменда» Олега Охредька («Використання відеосвідчень у викладанні історії ромів у школі») та інших, виступили вчителі історії та суспільних дисциплін із різних регіонів України – учасники різноманітних зреалізованих освітніх проєктів, а також диспутант Михайло Тяглий.

Третя сесія мала назву «Геноцид ромів в історичній пам'яті спільноти, суспільства та держави». Відбулася вона під модеруванням Наталії Зіневич. Із глибокими та вичерпними доповідями виступили кандидат історичних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету Петро Долганов («Commemoration (відзначення / святкування / поминання): офіційний дискурс вшанування пам'яті жертв геноциду ромів: зміст та напрями діяльності»), керівник Ромської програмної ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» Ольга Жмурко («Ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» з підтримки заходів з увічнення пам'яті жертв геноциду ромів: зміст та напрями діяльності») та інші. З цікавою доповіддю виступила головний зберігач фондів Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс Оксана Янковенко («Геноцид ромів: фондово-джерельний контент та особливості експозиційної презентації»), яка в музейно-комунікаційному та джерелознавчому ракурсі схарактеризувала особливості репрезентації геноциду ромів у головній експозиції Музею, його фондовому зібранні та експозитарних нішах виставкового проєкту «Смертельний шлях». Резюмував результати цієї сесії диспутант – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету, директор Центру студій політики пам'яті та публічної історії «Мнемоніка» Максим Гон.

Після завершення конференційних панелей було проведено круглий стіл на тему: «Сучасне сприйняття трагедії ромів України в роки Другої світової війни. Роль держави та громадянського суспільства у вивченні та увічненні пам'яті загиблих у роки геноциду». На засіданні круглого столу було висновковано підсумки конференції, напрацьовано проєкт її резолюції. Зокрема, у проєкті резолюції

науково-практичної конференції «Геноцид ромів України в період Другої світової війни: вивчення, викладання, комеморація» державним органам України були акцентовані такі пропозиції:

- перейменувати «Міжнародний день голокосту ромів» на «Міжнародний день пам'яті жертв геноциду ромів»;

- сприяти вступу України до Міжнародного альянсу у справі збереження пам'яті про історію Голокосту (INRA);

- створити реальну можливість для вивчення проблеми освітніми, науковими та музейними інституціями та ін.

Комунікаційні платформи на кшталт цієї конференції є надзвичайно цінними, значимими та актуальними подіями як у науковому, так і в освітньо-комунікативному просторі. Проведений науково-практичний форум надасть нових імпульсів у дослідженні, викладанні та комеморації геноциду ромів і стане дієвою платформою для фахових дискусій та освітньо-комунікативних практик у майбутньому.